

Jindřich Matiegka (1862–1941)

Prof. MUDr. Jindřich Matiegka se narodil v březnu 1862 v Benešově v rodině soudce a zemřel r. 1941 v Mělníce, kde je i pohřben. Roku 1887 dokončil studia na lékařské fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Po krátké praxi venkovského lékaře se přestěhoval do Prahy, aby se mohl věnovat vědecké práci, a působil zde jako lékař v městských službách. Rozhodujícím momentem jeho odborné kariéry bylo seznámení s archeologem Luborem Niederlem. Na jeho radu pak Matiegka připravil antropologickou expozici pro Národopisnou výstavu československou, která se konala v Praze v r. 1895. O několik let později se ve svých 35 letech habilitoval z antropologie a demografie na pražské filozofické fakultě po předložení práce *Vzrůst, vývin, tělesné vlastnosti a zdravotní poměry mládeže královského hlavního města Prahy*. Z této doby pochází Matiegkova první velká publikace *Crania Bohemica*, která vyšla v r. 1893, následně zveřejnil několik prací věnovaných studiu kosterních pozůstatků z materiálu českých kostnic, ale i zprávu o studiu kosterních pozůstatků historických osobností, jako byli Pavel Josef Šafařík nebo dánský astronom Tycho Brahe. K tématu studia historických osobností se často vracel. Koncem 19. stol. byl uznávaným odborníkem, o čemž svědčí jeho přijetí v r. 1901 jako dopisujícího člena nejstarší a největší antropologické společnosti – Société d'Anthropologie de Paris. Lékařskou praxi však stále neopustil a jako úřední lékař Zemského výboru království českého vychoval schopné pracovníky pozdější ústřední zdravotní správy a přispěl tak k rozvoji zdravotnictví v Čechách.

Přelomovým se pro Matiegku stal r. 1908, kdy byl jmenován mimořádným profesorem antropologie a demografie na Filozofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity a získal tím existenční základnu, která mu dovolila věnovat se pouze vědě. Na jmenování řádným profesorem si však musel počkat až do r. 1918, jeho jmenování brzdila vídeňská administrativa – jak uvádí jeden z jeho žáků prof. Vojtěch Fetter – protože Matiegka patřil k nejvýznamnějším antropologům tehdejší monarchie, ale ne rakouským, jak by bylo ceněno. Jindřich Matiegka je právem považován za zakladatele české antropologie. O jeho genialitě svědčí řada příkladů, na nichž lze dokumentovat, jak předběhl svou dobu.

Např. je pokládán za zakladatele paleodemografie, kdy svou vizionářskou představu zakotvil do publikace Program prae-historické demografie, která vyšla česky v časopise *Pravěk* v r. 1912, rok po přečtení textu na shromáždění českých a moravských prehistoriků. Programové prohlášení prehistorické demografie (dnes paleodemografie) má tudíž datum zrodu 1911. Jaké stěžejní úkoly program obsahoval? Matiegka považoval za nejdůležitější zkoumat



1 Prof. Jindřich Matiegka v knihovně Antropologického ústavu (pravděpodobně 30. léta 20. stol.)

rozšíření člověka v různých obdobích, počet a hustotu obyvatelstva v nich, koncentraci, nerovnoměrnost osídlení a složení obyvatel podle stáří a pohlaví. Dále připomíná potřebu studia zdravotního stavu obyvatelstva a sociálního postavení žen. Své teze o myšlenke demografické prehistorie přednesl i na mezinárodním fóru, na třetím zasedání Mezinárodního antropologického institutu v Amsterdamu v r. 1927 vymezil hlavní cíle a úkoly doplnil o studium složení lidských společností v různých oblastech a kulturních regionech světa. Publikace z tohoto kongresu (Matiegka 1928: *L'idée d'une démographie préhistorique*) unikla pozornosti jak prof. Jiřího Malého, tak V. Fettera, kteří bibliografii Matiegky publikovali, a není u nás příliš známa ani dnes. Že by to byl pravý důvod, proč je Matiegka uznáván jako zakladatel paleodemografie více v zahraničí než v domácím prostředí?

Další jeho zakladatelský počin spočíval ve sledování růstu a vývoje obyvatelstva českých zemí. Již v r. 1916 publikoval výsledky měření branců při odvodech a v r. 1927 pak Somatologii školní mládeže. Položil tak základy auxologie (nauky o růstu člověka) u nás a v návaznosti na jeho i z dnešního pohledu moderní koncepci pokračovaly celostátní výzkumy

růstu a vývoje mládeže, prováděné v druhé polovině 20. stol. týmy vedenými V. Fetterem, Miroslavem Prokopcem (str. CXXV této Živy a také např. Živa 1999, 6: 276–280) a Pavlem Bláhou. Lze pouze litovat, že dnes toto monitorování není prioritou.

Matiegka přesáhl významem svých publikací i do současnosti. V r. 1921 vyšel v *American Journal of Physical Anthropology* jeho článek *The testing of physical efficiency*, kde navrhl predikční rovnice pro odhad podílu kostry, svalové tkáně, tuku a podkoží na základě jednoduchého měření tloušťky kožních řas, obvodů tělesných segmentů a šířek kloubů horních a dolních končetin. Stál u zrodu sledování tělesného složení člověka. Především díky snahám Čechoameričana Josefa Brožka (viz str. CXXIV) a M. Prokopce je tato studie stále citována a Matiegkovu prioritu uznávají badatelé celého světa; zasloužili se rovněž o přeložení do češtiny (Brožek a Prokopec 1986). Zůstává však velkou neznámou, co přivedlo Jindřicha Matiegku na tuto myšlenku. I přes desítky let hledání se nepodařilo záhadu osvětlit. Nejblíže snad byl M. Prokopec, který měl možnost studovat korespondenci J. Matiegky s editorem časopisu, jímž nebyl nikdo jiný než slavný antropolog českého původu prof. Aleš Hrdlička (viz článek na str. CXXII). V jednom dopise se Matiegka zmiňuje o svém návrhu hodnocení tělesné zdatnosti jako období posuzování psychických schopností a nutnosti nehodnotit tyto kvality odděleně. Bylo však zjištěno, že překlad do angličtiny provedl tehdejší Matiegkův asistent Vojtěch Suk, budoucí zakladatel brněnské antropologie. M. Prokopec vidí kořeny Matiegkova zájmu o zjištění tělesného složení člověka v činnosti Ústavu pro výzkum vývoje dítěte (Pedologický ústav hlavního města Prahy), který Matiegka založil již v r. 1911. Přesnější informace se však dosud nepodařilo dohledat.

Jinou aktivitou mezinárodního dosahu je Matiegkův zájem o studium fosilního člověka. Na tomto místě musíme zmínit monografii ve dvou dílech *Homo predmestensis: fosilní člověk z Předmostí na Moravě* (1934–38), která vyšla nákladem České akademie věd a umění. Jedinečné informace o jednom z největších souborů svrchněpaleolitického člověka na světě tak zůstaly k dispozici odborné veřejnosti poté, co byly kostry nenávratně zničeny na konci druhé světové války. Kromě této monografie, několika odlišných a znovuobjevených fotodokumentací (Velemínská a Brůžek 2008) máme pro současnost zachovány z pohřebního areálu v Předmostí jen dvě dolní čelisti a několik fragmentů kostí končetin, souhrou náhod uložených na jiném místě nebo objevených později.

Jindřich Matiegka udržoval intenzivní kontakty s řadou badatelů a rovněž A. Hrdličkou, který vystupoval jako mecenáš a vlivná osobnost; jejich společným úsilím se podařilo založit odborný časopis a muzeum. Časopis *Anthropologie* počal Matiegka vydávat od r. 1923 za Hrdličkovy pomoci a stal se vynikajícím odborným fórem nejen pro české, ale i zahraniční badatele (vydávání bylo přerušeno za války a obnoveno r. 1962 Janem Jelínkem, nyní Ústav Anthropos, Moravské zemské

